Radiance, an international journal of multidisciplinary research

ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR USING A SUBJECT-DEVELOPMENTAL ENVIRONMENT IN PREPARING CHILDREN AGED 6–7 FOR SCHOOL EDUCATION

Tillabayeva Gulruh Sohibbek qizi

Doctor of Philosophy (PhD) in Philology

Fergana State University
Department of Methods of Primary Education
Fergana, Uzbekistan

E-mail: tillabayevag1995@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-7901-6031

Fergana State University

Preschool Education Student:

Muhammadjonova Nigora Elmurod qizi

6–7 YOSHLI BOLALARNI MAKTAB TA’LIMIGA TAYYORLASHDA PREDMETLI-RIVOJLANTIRUVCHI MUHITDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Tillabayeva Gulruh Sohibbek qizi
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
Farg‘ona davlat universiteti,
Boshlang‘ich ta’lim metodikasi kafedrasi,
Farg‘ona, O‘zbekiston
E-mail: tillabayevag1995@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-7901-6031
Farg‘ona Davlat Universiteti
Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabasi:
Muhammadjonova Nigora Elmurod qizi

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research

ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

Annotatsiya

Maqolada 6–7 yoshli bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda predmetli-rivojlantiruvchi muhitdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari nazariy-tahliliy yondashuv asosida yoritiladi. Maqsad — rivojlantiruvchi muhit tarkibi, tarbiyachining pedagogik ko‘magi va bolaning mustaqil faoliyati o‘rtasidagi aloqani ochib berish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi, yoshga mos pedagogik amaliyotga oid tavsiyalar va yo‘naltirilgan o‘yin bo‘yicha ilmiy sharh mazmunan tahlil qilindi. Natijada muhitdan foydalanishga doir pedagogik shartlar tizimlashtirildi, markazlar uchun topshiriq namunalari va kuzatuv ko‘rsatkichlari taklif etildi. Muhitning pedagogik qiymati jihozlar sonidan ko‘ra bolaning ulardan mazmunli foydalanishi bilan bog‘liq ekani asoslandi. Takliflar empirik sinovdan o‘tkazilmagan bo‘lib, ularning samaradorligini amaliy tadqiqotda tekshirish zarur.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, maktabga tayyorgarlik, predmetli-rivojlantiruvchi muhit, rivojlantiruvchi markaz, yo‘naltirilgan o‘yin, mustaqil faoliyat, pedagogik shart-sharoit.

Аннотация

В статье на основе теоретического анализа рассматриваются педагогические условия использования предметно-развивающей среды при подготовке детей 6–7 лет к школьному обучению. Цель — раскрыть взаимосвязь организации среды, педагогической поддержки и самостоятельной деятельности ребёнка. Проведён содержательный анализ программы «Илк кадам», рекомендаций по педагогической практике, соответствующей возрасту, и научного обзора исследований направляемой игры. Систематизированы педагогические условия, предложены примеры заданий в центрах развития и показатели наблюдения. Педагогическая ценность среды связывается с содержательной деятельностью детей и доступностью материалов. Предлагаемые рекомендации не проходили эмпирическую проверку; их эффективность требует дальнейшего исследования.

Ключевые слова: дошкольное образование, готовность к школе, предметно-развивающая среда, центр развития, направляемая игра, самостоятельная деятельность, педагогические условия.

Abstract

This theoretical article examines the pedagogical conditions for using a resource-rich learning environment to prepare children aged 6–7 for school. It aims to clarify the relationship between environmental organisation, teacher support and children’s independent activity. A qualitative content analysis draws on the Ilk Qadam curriculum,

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research
ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

guidance on developmentally appropriate practice and a research review of guided play. The article synthesises pedagogical conditions and proposes activity examples and observational indicators for learning centres. The educational value of the environment is associated with meaningful participation and accessible materials. The proposed recommendations have not been empirically tested and require further evaluation in preschool settings.

Keywords: preschool education, school readiness, learning environment, learning centres, guided play, independent activity, pedagogical conditions.

Kirish

Bolani maktab ta’limiga tayyorlash uning yangi faoliyat sharoitida o‘zini boshqarishi, topshiriqni tushunishi, fikrini ifodalashi va tengdoshlari bilan hamkorlik qila olishini qo‘llab-quvvatlashni talab etadi. Shu sababli tayyorgarlikni faqat harf tanish, sanash yoki yozuv elementlarini bajarish orqali baholash yetarli emas. Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolaning tashabbusini rag‘batlantiradigan kundalik faoliyatni tashkil etish muhim pedagogik vazifadir.

Predmetli-rivojlantiruvchi muhit mazkur maqolada bolaning o‘yin, muloqot, izlanish va ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydigan makon, jihoz va materiallar tizimi sifatida talqin qilinadi. Uning ta’limiy imkoniyati predmetning mavjudligi bilan cheklanmaydi: bola materialni tanlay olishi, undan turli maqsadlarda foydalanishi va faoliyat natijasini tushuntirishi lozim. Demak, xonani jihozlash bilan bir qatorda undagi faoliyatning pedagogik tashkil etilishini ham o‘rganish zarur.

“Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining takomillashtirilgan ikkinchi nashri rivojlantiruvchi markazlar asosidagi faoliyatni mahalliy maktabgacha ta’lim sharoitida ko‘rib chiqish uchun tayanch manbadir [1]. NAEYC tavsiyalarida esa bolaning yoshi, individual xususiyatlari va ijtimoiy-madaniy sharoitini hisobga olishga urg‘u beriladi [2]. Ushbu yondashuvlar muhitni umumiy bezaklar to‘plami sifatida emas, bolalar ehtiyojiga mos o‘zgaradigan ta’lim resursi sifatida loyihalashga asos bo‘ladi.

Maqolaning maqsadi 6–7 yoshli bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda predmetli-rivojlantiruvchi muhitdan foydalanishning pedagogik shartlarini aniqlashtirish va markazlarda qo‘llash mumkin bo‘lgan metodik yechimlarni taklif etishdir. Asosiy savol quyidagicha qo‘yildi: materiallar, bolalar tanlovi va tarbiyachi ko‘magini qanday uyg‘unlashtirish maktabga tayyorgarlik bilan bog‘liq faoliyatni tashkil etishga xizmat qiladi?

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research
ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

Materiallar va metodlar

Ish nazariy-tahliliy maqola sifatida bajarildi. Tahlil korpusiga to‘rtta ochiq manba kiritildi: “Ilk qadam” dasturining 2022-yilgi nashri; NAEYCning yoshga mos pedagogik amaliyot haqidagi pozitsion bayonoti; shu tashkilotning bola rivojlanishi va o‘rganish tamoyillari; K. Skene va hammualliflarning yo‘naltirilgan o‘yin bo‘yicha tizimli sharhi va meta-tahlili [1–4]. Manbalar 2026-yil 29-oktabrda ochiq veb-resurslar orqali ko‘rib chiqildi. Ular mahalliy dasturiy kontekst, pedagogik tamoyillar va o‘yinga oid ilmiy dalillarni birgalikda yoritishi sababli maqsadli tanlandi. Bu ish barcha adabiyotlarni qamrab oluvchi tizimli sharh emas.

Mazmuniy tahlilda besh savol asos qilib olindi: muhit bola uchun qanchalik ochiq; unda qanday faoliyat bajariladi; bola qanday tanlov qiladi; kattalar qanday ko‘mak ko‘rsatadi; faoliyatning qaysi belgilari kuzatilishi mumkin? Manbalardagi g‘oyalar ushbu savollar bo‘yicha taqqoslandi. Keyin ulardan kelib chiqadigan pedagogik shartlar umumlashtirilib, maktabga tayyorlov guruhi uchun topshiriqlar loyihalandi. Ilmiy sharh natijalari tayyor metodikaning isboti sifatida emas, uning ayrim yechimlarini asoslovchi dalil sifatida ishlatildi.

Tadqiqot doirasida bolalar ishtirokidagi tajriba, so‘rovnoma yoki diagnostika o‘tkazilmadi. Shuning uchun ishtirokchilar soni, tajriba muddati, foizli o‘sish va statistik ahamiyatga oid natijalar keltirilmaydi. Quyidagi natijalar adabiyotlar sintezi hamda shu sintez asosida ishlab chiqilgan metodik takliflardan iborat.

Natijalar

Tahlil asosida muhitdan foydalanishning to‘rtta o‘zaro bog‘liq sharti ajratildi: materiallarning ochiqligi va xavfsizligi; topshiriqlarning rivojlantiruvchi maqsadga mosligi; bolalar tanlovi bilan pedagogik ko‘makning uyg‘unligi; kuzatuvga tayangan holda muhitni yangilash. Bu shartlar mazkur maqolada taklif etilayotgan umumlashtirish bo‘lib, mustaqil empirik natija hisoblanmaydi.

Birinchi shart materiallarni bolaning bo‘yi va harakat imkoniyatlariga mos joylashtirishni anglatadi. Ochiq tokchalar, tushunarli rasmli belgilar, buyumlarni qaytarish uchun ajratilgan joylar mustaqil foydalanishni tashkil etishga yordam beradi. Barcha materialni bir vaqtda chiqarish o‘rniga muayyan faoliyat uchun zarur to‘plamni tanlash tavsiya etiladi. Shovqinli qurish-o‘yin maydoni bilan tinch kitob ko‘rish joyini ajratish, erkin yurish yo‘laklarini saqlash va individual moslamalarni ko‘zda tutish muhitning amaliy qulayligini ta’minlaydi.

Ikkinchi shart har bir materialni aniq faoliyat bilan bog‘lashdir. Masalan, rasmli kartochka faqat predmet nomini aytish uchun emas, voqealar ketma-ketligini tuzish va

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research
ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

hikoya qilish uchun ham ishlatilishi mumkin. Konstruktor bilan ishlashda bola qurilma yaratadi, uning qismlarini taqqoslaydi va o‘z yechimini tushuntiradi. Bir materialning bir necha faoliyatda ishlatilishi jihozlarni ko‘paytirmasdan topshiriqlarni mazmunan boyitish imkonini beradi.

Uchinchi shartda bola faoliyat mazmuniga oid ayrim qarorlarni o‘zi qabul qiladi. Tarbiyachi maqsad va xavfsizlik chegarasini belgilaydi, biroq barcha harakatni ketma-ket buyurib bermaydi. Yordam savol, ishora yoki qisman namuna orqali ko‘rsatiladi. Bola mustaqil davom ettira boshlaganda yordam kamaytiriladi. Masalan, qurilma qulaganda tayyor yechimni ko‘rsatishdan oldin “Qaysi qismi tayanch bo‘lib turibdi?” deb so‘rash mumkin.

To‘rtinchi shart muhitni bolalarning amaldagi faoliyatiga qarab o‘zgartirishdir. Agar bir markazdan kam foydalanilsa, buning sababi bolaning qiziqishi yo‘qligi bilan darhol izohlanmaydi. Materialning tushunarliligi, topshiriq qiyinligi, boshqa bolalar bilan foydalanish imkoniyati va tarbiyachi ko‘magi qayta ko‘rib chiqiladi. Kuzatuv muhitni takomillashtirish uchun axborot beradi.

Ushbu shartlarni amaliyotga tatbiq etish uchun quyidagi topshiriq namunalari taklif qilinadi.

Til va nutq markazida “Rasmlardan hikoya tuzamiz” topshirig‘i qo‘llanishi mumkin. Bola uch-to‘rtta rasmni o‘zi tanlab tartiblaydi, hikoya tuzadi va tanlagan ketma-ketligini izohlaydi. Tarbiyachi “Keyin nima yuz berdi?” yoki “Qahramon nega shunday qildi?” kabi savollar beradi. Kuzatuvda gaplarning o‘zaro bog‘lanishi, voqealar tartibi va suhbatdoshni tinglash holati qayd etiladi. Rasmlar soni hamda yordam miqdori individual ehtiyojga moslashtiriladi.

Qurish va matematika faoliyatida “O‘yinchoq uchun ko‘prik” topshirig‘i taklif etiladi. Bolalar konstruktor yoki xavfsiz bloklardan o‘yinchoq o‘ta oladigan ko‘prik yasaydi. Ular material tanlaydi, kenglikni taqqoslaydi, qurilmani sinaydi va kerak bo‘lsa qayta quradi. Tarbiyachi yechimni baholashdan oldin bolalarning nima uchun shu shaklni tanlaganini so‘raydi. Rejalashtirish, sinash va yechimni o‘zgartirish faoliyatning kuzatiladigan belgilaridir.

Syujetli-rolli o‘yinda “Kutubxona” vaziyati tashkil qilinadi. Kitoblar, rasmli kitobxon kartalari va oddiy belgilar yordamida bolalar rollarni taqsimlaydi, kitob so‘raydi va qaytaradi. Belgilarni o‘qishni bilmaydigan bola ham rasmlar orqali ishtirok etishi mumkin. Bu topshiriqda navbat kutish, iltimosni ifodalash va kelishuvga amal qilish kuzatiladi. Rollar bolalarning xohishiga ko‘ra almashtiriladi.

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research
ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

San’at faoliyatida “Mening maktabga boradigan yo‘lim” kollaji tayyorlanadi. Bola qog‘oz, rangli qalam va yelim yordamida tasvir yaratadi, keyin uni og‘zaki tushuntiradi. Tarbiyachi natijaning chiroyliligidan tashqari material tanlash, ishni yakunlash va fikrini bayon qilishga e’tibor beradi. Fan va tabiat faoliyatida esa xavfsiz predmetlarni xususiyatiga ko‘ra guruhlash, taxmin bildirish va taxminni oddiy sinov orqali tekshirish topshiriqlari berilishi mumkin.

Kuzatuv uchun to‘rtta ko‘rsatkich tavsiya etiladi: topshiriqni anglash; mustaqil qaror qabul qilish; muloqot va hamkorlik; faoliyatni yakunlash hamda izohlash. Har biri “mustaqil bajardi”, “qisman yordam bilan bajardi”, “davomli yordam talab qilindi” shaklida qayd etilishi mumkin. Qaydga vaziyat, berilgan yordam va bolaning aniq harakati yoziladi. Bu tavsiflar standartlashtirilgan diagnostik vosita emas; ular bolaga qanday yordam kerakligini rejalashtirish uchun taklif etiladi.

Muhokama

Ajratilgan shartlar muhit va pedagogik rahbarlikni birgalikda ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatadi. NAEYC tamoyillari o‘yinni bolalarning rivojlanishi va o‘rganishi bilan bog‘laydi, tarbiyachining esa mazmunli, erishish mumkin bo‘lgan vazifalarni tanlashdagi rolini ta’kidlaydi [3]. Shundan kelib chiqib, mazkur maqolada ochiq materiallarning o‘zi yetarli shart emasligi, bolaning tashabbusiga mos yordam ham zarurligi haqidagi talqin ilgari suriladi.

Skene va hammualliflar sharhida yo‘naltirilgan o‘yinning ayrim matematika ko‘nikmalari, shakllarni bilish, vazifalar o‘rtasida almashish va fazoviy lug‘at bo‘yicha afzalliklari qayd etilgan, boshqa natijalar bo‘yicha esa bir xil ustunlik aniqlanmagan [4]. Demak, o‘yinga asoslangan muhit barcha tayyorgarlik ko‘rsatkichlarini avtomatik yaxshilaydi, degan xulosa chiqarib bo‘lmaydi. Bundan tashqari, sharh turli yosh va sharoitdagi tadqiqotlarni birlashtirgan; uni aynan mahalliy 6–7 yoshli bolalar uchun bevosita tasdiq sifatida qabul qilish cheklangan.

Amaliy jihatdan qimmat jihozlar sotib olishdan oldin mavjud resurslarning qanday ishlatilayotganini tahlil qilish maqsadga muvofiq. Toza va xavfsiz karton, mato bo‘laklari, rasmli kartalar hamda konstruktorlar ko‘p variantli topshiriqlar uchun xizmat qilishi mumkin. Ota-onalarga uyda bola bilan birgalikda kitob ko‘rish, buyumlarni guruhlash yoki oddiy reja asosida qurish faoliyatini davom ettirish tavsiya etiladi. Bunda oilalarning moddiy imkoniyatlari turlicha ekani hisobga olinib, majburiy xarajat talab qilinmaydi.

Maqolaning cheklovi manbalar sonining kamligi va empirik ma’lumotlar yo‘qligidir. Taklif etilgan kuzatuv mezonlarining ishonchliligi ham tekshirilmagan. Keyingi

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Radiance, an international journal of multidisciplinary research

ISSN: 2347-6052 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November, 2026

tadqiqotda topshiriqlarni real guruhda sinash, boshlang‘ich va yakuniy kuzatuvlarni bir xil sharoitda o‘tkazish, tarbiyachi yordamini qayd etish hamda imkon bo‘lsa taqqoslash guruhidan foydalanish zarur. Bolalar ishtirokidagi ishda tashkilot ruxsati, ota-onalar roziligi va ma’lumotlarning maxfiyligi ta’minlanishi lozim.

Xulosa

Predmetli-rivojlantiruvchi muhitdan maktabga tayyorgarlik maqsadida foydalanish material, faoliyat va pedagogik ko‘makning uyg‘un tashkil etilishini talab qiladi. Nazariy tahlil asosida ochiqlik va xavfsizlik, maqsadga mos topshiriq, bola tanlovini qo‘llab-quvvatlash va kuzatuvga tayangan yangilash asosiy shartlar sifatida taklif etildi. Markazlardagi faoliyatni bolaning izohlashi va hamkorlik qilishi bilan boyitish mazkur yondashuvning amaliy yo‘nalishini belgilaydi.

Tarbiyachilarga har bir markaz uchun kuzatiladigan maqsad tanlash, materiallarni bolalar mustaqil oladigan tarzda joylashtirish, yordamni ehtiyojga qarab kamaytirish va kuzatuv yozuvlari asosida keyingi topshiriqni belgilash tavsiya etiladi. Ushbu tavsiyalar metodik loyiha darajasidadir; ularning maktabga tayyorgarlikka ta’siri alohida tajriba-sinov orqali baholanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Ilk qadam: maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. Toshkent, 2022. https://www.unicef.org/uzbekistan/media/5686/file/Ilk%20Qadam%20Uzbek.pdf

2. National Association for the Education of Young Children. Developmentally Appropriate Practice: A Position Statement. 2020. https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap/contents

3. National Association for the Education of Young Children. Principles of Child Development and Learning and Implications That Inform Practice. https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap/principles

4. Skene K., O’Farrelly C. M., Byrne E. M., Kirby N., Stevens E. C., Ramchandani P. G. Can guidance during play enhance children’s learning and development in educational contexts? A systematic review and meta-analysis. Child Development. 2022. Vol. 93, No. 4. P. 1162–1180. https://doi.org/10.1111/cdev.13730

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/